

واکاوی مطالبات شهروندان جوان شهر یزد از دولت

<https://sociology.tabrizu.ac.ir>

شناسه دیجیتال: DOI:10.22034/jeds.2024.59424.1771

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۱/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۴

مهناز فرهنگند*^۱

فضه ابوالحسنی^۲

چکیده

شهروندان در زیست اجتماعی، سیاسی و فرهنگی خود با مطالبات و خواسته‌هایی مواجه هستند که تحقق آن‌ها را جزو وظایف دولت‌ها و منوط به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کارآمد می‌دانند؛ اما فرآیند شهروندی و تحقق مطالبات شهروندان به‌ویژه جوانان منوط به شناسایی درست مطالبات و رسیدن به گفت‌وگو مشترک بین شهروندان و دولت‌ها است. هدف تحقیق در این پژوهش با رویکرد کیفی و تحلیل مضمون به دنبال واکاوی عمیق مطالبات جوانان شهر یزد است. جامعه موردنظر شهروندان جوان (۱۸-۳۵ ساله) شهر یزد و داده‌های این پژوهش حاصل مصاحبه نیمه ساخت‌یافته از ۳۰ نفر از جوانان طبقه بالا، پایین و متوسط شهر یزد می‌باشد. نتایج حاکی از به دست آمدن مطالبات جوانان در ۶ مضمون اصلی (نفی مطالبه‌گری، پویاسازی اجتماعی، ساماندهی تعاملات بین فرهنگی، امکان سوژگی و تدابیر سرمایه‌ساز، مدیریت مخاطرات زیست محیطی) و ۱۷ مضمون فرعی است. در مجموع، با وجود عدم رغبت شهروندان به پاسخ‌های صریح؛ در مصاحبه‌ها، مقوله‌های نامیدی و عدم اعتماد جوانان به نهادها، نارضایتی‌ها، تبعیض‌ها، دل‌زدگی سیاسی و قطبی‌سازی جناحی، گرفتاری در ساختارهای متصلب و ناکارآمد به‌کرات بیان شده است.

واژگان کلیدی: تحلیل مضمون، سوژگی، شهروندی، مخاطرات، مطالبات

مقدمه و بیان مسئله

دولت و ساختار سیاسی در هر جامعه، نقش بسزایی در زندگی شهروندان، جوانان و مطالبات آنان دارند. شهروندی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی مدرن از مؤلفه‌های محوری نظام‌های سیاسی دموکراتیک و شاخص کلیدی برای تحقق دموکراسی در یک جامعه مدرن که برخوردار از یک حوزه عمومی و جامعه مدنی کارآمد و پویاست، می‌باشد. مطالبات شهروندی همان حقوق شناخته‌شده برای افراد بشر است و اختصاص به شهر و روستا ندارد و نام‌گذاری آن بیشتر یادآور مدنیت و قانونمندی در اجتماعات بشری است. مطالبات شهروندی تنها به معنای حق و حقوق نیست؛ تنها جنبه سلطه و توان مطالبه مطرح نیست؛ بلکه می‌توان آن را به وظایف و مسئولیت‌های ناشی از زندگی اجتماعی نیز سرایت داد (علیدوستی، ۱۳۸۸: ۵۰).

به باور صاحب‌نظران، حضور شهروندان جوان از کلیدی‌ترین مفاهیم در فرآیند توسعه جوامع است (تواهن و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۰). شهروندان جوان برای نظام‌های رسمی به‌عنوان عنصری خلاق و پایبند شناخته می‌شوند (کمال‌پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۹). در دو دهه اخیر این ایده و باور که جوانان بازیگران اجتماعی مهمی هستند، توجه بسیاری را به خود جلب کرده است (آرچر، ۲۰۰۰: ۸۲) جوانان به‌عنوان جزء اصلی زمان حال و جامعه کنونی (صادقی و همکاران: ۱۳۹۴: ۷) بیشترین درگیری را در مسائل و شرایط اجتماعی دارند چرا که بیشتر وقایع و رفتارهای جمعیتی و پرتنش (نظیر گذار به بزرگسالی، ازدواج و تشکیل خانواده، طلاق و مهاجرت) در طول سال‌های جوانی یعنی سنین ۱۵ تا ۳۰ سالگی رخ می‌دهد (همان، ۲۱) بنابراین، شناخت و تدبیر مطالبات این دوره جوانی از بزرگ‌ترین چالش‌های پیش روی جوامع در جریان رشد و گذار به توسعه‌یافتگی محسوب می‌شود.

در واقع، دولت‌ها متولیان اصلی پاسخگویی به مطالبات جوانان هستند. درک واقعیات و الزامات برخورد با شهروندان و اندیشیدن تمهیدات لازم برای پاسخگویی مؤثر به مطالبات شهروندان را می‌توان از جمله چالش‌های اساسی همه دولت‌های معاصر قلمداد کرد؛ چرا که به نظر می‌رسد تصحیح و تقویت رابطه بین دولت و حوزه عمومی و شهروندان می‌تواند منجر به افزایش رضایتمندی و اعتماد عمومی نسبت به نقش، جایگاه و عملکرد دولت شده و عملاً منجر به تقویت زمینه عمومی لازم برای ایفای بهتر وظایف دولت شود (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۲). در اصل، فعال بودن جوانان در جامعه، تحت تأثیر عاملی کلیدی به نام صلاحیت و عملکرد دولت و سازمان‌های اجرایی رقم می‌خورد و دولت‌ها موظف‌اند نیازها و مطالبات به‌روز جوانان را تأمین بکنند.

عوارض اختلال در ساختارها و عدم تحقق مطالبات شهروندی (ناکارآمدی، سلطه و سلب آزادی، نابرابری و...) گاه در قامت جرم و انحراف و آسیب‌های اجتماعی خود را نشان می‌دهد و منجر به تحمیل هزینه بر دولت‌ها و لزوم انجام تحقیقات گسترده علمی و صرف هزینه برای کاهش جرم و آسیب‌های اجتماعی شده و گاه در برهه‌هایی از زمان به‌طور ناگهانی به‌صورت کنش‌های مخرب مدنی، جنبش‌ها و مقاومت‌ها خود را نشان می‌دهد چرا که واکنش جوانان نسبت به شرایط نامطلوب اقتصادی- اجتماعی به‌خصوص بیکاری همواره جنبه مجرمانه و آسیب‌شناختی پیدا نمی‌کند بلکه طی دهه‌های اخیر در قالب جنبش‌های اعتراضی موسوم به جنبش جوانان نمود پیدا کرده است (مدنی قهفرخی، ۱۳۹۶: ۱۵۷). صدای اعتراض نسبت به شرایط نامطلوب اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بلند شده و توانسته به‌عنوان یک عاملیت مهم نقش ایفا کند و گاه در قالب رفتارهای ضد شهروندی و عدم پذیرش مسئولیت اجتماعی و عدم مشارکت اجتماعی و مقاومت و تخریب خود را نشان می‌دهد.

بررسی روند تحولات جمعیت جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله نشان می‌دهد از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵ تعداد جوانان با سرعت چشمگیری افزایش یافته و از ۸/۵ به ۲۵ میلیون نفر رسیده است. از سال ۱۳۸۵، تعداد جوانان کشور به تدریج کاهش یافته است؛ و در سال ۱۳۹۰ تعداد آن‌ها به ۲۳ میلیون نفر رسیده که در سال ۱۳۹۰ از کل جمعیت حدود یک‌سوم جمعیت را جوانان تشکیل داده است. این تغییرات در جمعیت و جوانی کشور و نیازها، مطالبات و چالش‌های مختلفی که این نسل با آن مواجه اند و تغییرات در شاخص‌های ازدواج، طلاق، اشتغال، بیکاری، سلامت، تعدد نقش جوانان در جریان‌های مهاجرتی و ... شاهدهی برحسب موضوع این پژوهش است و انجام تحقیقات علمی را الزامی می‌کند. همچنین، عوارض پر هزینه و سرمایه‌سوز عدم شناخت و تامین مطالبات جوانان و تاثیر نارضایتی جوانان بر تداوم جریان توسعه‌نیافتگی برای سیاست‌گذاران و دولت‌ها نیز اهمیت بالایی دارد. بر همین مبنا، در تحقیق حاضر از منظر رویکرد کیفی بر آن هستیم تا ضمن بررسی درک شهروندان جوان، از مطالبات شهروندی جوانان آگاه شده و از گسترش شکاف بین مطالبات جوانان و مصوبات دولتی و ساختارهای موجود بکاهیم چراکه وجود مجاری مناسب برای شناخت دیدگاه‌ها، خواسته‌ها و مطالبات جوانان، نقش مؤثری را در سلامت سیاسی جامعه ایفا می‌کند. در مقابل، اگر به هر دلیلی اعم از طرد، انزوا و عدم تحقق مطالبات، جوانان احساس تعلق خود به نظام سیاسی حاکم و روندهای سیاسی جاری را از دست دهند و احساس بیگانگی کنند، می‌توانند به عامل بی‌ثباتی در جامعه تبدیل شوند (امام‌جمعه‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۱) و هزینه سنگینی را بر جامعه تحمیل کنند؛ از این‌رو، کنکاش و واکاوی مطالبات شهروندان جوانان ضمن نزدیک کردن افق دید برنامه‌ریزان به دید جوانان، مانع از اتلاف منابع و کنش‌های مخرب جوانان خواهد شد.

ضرورت تحقیق حاضر از آنجا ناشی می‌شود که حضور جوانان از کلیدی‌ترین عوامل در فرآیند توسعه است (تواهن و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۰) و دخالت در تصمیم‌گیری‌های عمومی و برنامه‌ریزی در زمینه‌های مربوط به آن‌ها، برای برنامه‌ریزان بسیار اهمیت دارد (بام، ۲۰۰۱: ۱۸۴۰). آمار و ارقام در سنوات اخیر در حوزه مسائل جوانان نشان می‌دهد که نرخ بیکاری در کل کشور ۸/۲ درصد از جمعیت فعال جامعه است. نسبت ازدواج از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ کاهش ۳۳ درصدی داشته؛ نرخ طلاق در همین سال‌ها رشد ۷ درصدی داشته؛ متوسط مبلغ اجاره یک مترمربع زیربنای مسکونی در طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۹ به‌صورت مستمر حدود ۳۶۴ درصد رشد کرده‌است. متوسط قیمت فروش زیربنای مسکونی و زمین در پایان سال ۱۳۹۹ به ترتیب رشد ۹۲۰ درصدی و ۱۳۲۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۱ داشته (مرکز ملی آمار). شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در خرداد ماه سال ۱۴۰۱، ۴۷۸/۶ بوده که نسبت به خرداد ماه سال قبل ۵۵/۹ درصد افزایش داشته است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد، ۱۴۰۱). مواجه شهروندان با نرخ تورم ۴۵ درصدی در سال ۱۴۰۰؛ افزایش ۳۶/۴ درصدی شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی نسبت به سال ۱۳۹۸ و... همه نشان‌دهنده فشارهایی است که مانع تحقق مطالبات جوانان شده و به گونه‌های متفاوت در کنش‌ها و واکنش جوانان تجلی می‌یابد؛ نابسامانی وضعیت اقتصادی-اجتماعی، موجب گرایش جوانان به جرم و سوءمصرف مواد و شیوع اختلالات روانی در میان آنان شده است. در صورت افزایش نرخ بیکاری، تعداد موارد قتل عمد ۰/۱۴ درصد افزایش می‌یابد. نرخ بیکاری با یک وقفه بیشترین اثر را بر وقوع خودکشی دارد. پس از نرخ بیکاری، نرخ تورم بیشترین اثر تخریبی را دارد (مدنی قهفرخی، ۱۳۹۵: ۱۷۰)؛ تمام آنچه مطرح شد شاهدهی بر عدم درک درست و تحقق مطالبات جوانان است که جوامع را از رسیدن به توسعه پایدار دورنگه می‌دارد.

وجه دیگر در بیان ضرورت انجام این پژوهش، اهمیت کاربردی یافته‌ها است. نتایج این پژوهش می‌تواند در راستای سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های متناسب با مطالبات و نیازهای جوانان، علاوه بر کاهش انحرافات و خود تخریبی‌ها و اعتراضات و فروپاشی اجتماعی، با اطلاعاتی عمیق راهگشای مسئولان در جهت حذف موانع توسعه و تحقق حکمرانی مطلوب و برقراری عدالت و برابری به‌عنوان آرمانی بشری باشد. در مجموع در این پژوهش به دنبال استخراج مطالبات جوانان از میان بیانات آن‌ها و رسیدن به درک درست از خواسته‌های نسل جدید و در نهایت گامی علمی در جهت مدیریت و کنترل بحران‌های ناشی از عدم تحقق مطالبات جوانان و نارضایتی شهروندان است.

پیشینه پژوهش

در منابع داخلی و خارجی تحقیقی که مطابق با موضوع پژوهش حاضر باشد؛ یافت نشد و این پژوهش جزو اولین تحقیقاتی است که به بررسی دقیق و عمیق مطالبات جوانان طی مصاحبه با

خود جوانان می‌پردازد. در ادامه به معرفی برخی از تحقیقاتی که در عنوان و یا موضوع مشابه پژوهش حاضر می‌باشد؛ می‌پردازیم.

علویان و همکاران (۱۴۰۱) در بررسی موانع تحقق پارادایم حکمرانی خوب شهری در ایران، با استفاده از نظریه زمینه‌ای به شناسایی موانع پارادایم حکمرانی شهری در ایران در سه مقوله نهادی، ایده و بازیگران نائل‌آمده است. قربانی و شیرینی (۱۴۰۰) در بررسی محرومیت نسبی و ظرفیت‌سازی برای بحران اجتماعی: مطالعه موردی حوادث ۱۳۹۶، در بررسی منشأ اعتراضات سیاسی و اجتماعی به فساد اقتصادی و تبعیض و نابرابری اجتماعی بی‌عدالتی قضایی و فقر و محرومیت دست‌یافته‌است. خورشیدیان و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله شناسایی نیازهای جوانان در برقراری تعاملات اجتماعی در بستر مناظر موقت شهر مشهد مبتنی بر نظریه زمینه‌ای به تمایل به مشارکت، حق انتخاب، آزادی عمل، حضور در فضاهای شهری شاد و مفرح، احساس تعلق و دل‌بستگی وزنده نگه‌داشتن آیین‌های بومی به‌عنوان نیازهای جوانان در برقراری تعاملات اجتماعی در بستر مناظر موقت شهر دست‌یافته‌است. عسکری ندوشن و صباغچی (۱۳۹۶) در تحقیقی به دنبال بررسی خلأهای موجود در نیازهای جوانان بوده‌اند و نیازهای جوانان را در قالب چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، آموزشی_فرهنگی- هنری و تفریحی - ورزشی طبقه‌بندی کرده است. قنبری برزیان (۱۳۹۴) در خصوص مسئله شناسی جوانان ایران به دنبال مهم‌ترین دغدغه جوانان ایرانی به شادی و نیاز به شادی جوانان و فرصت‌ها و تهدیدهای پیشروی آن‌ها، فقدان فضاهای عمومی مناسب در شهر و... از نیازها و مسائل جوانان ایرانی دست‌یافته است. اسکندری دو رباطی (۱۳۹۴) در مقاله "حق به دیوارهای شهر: مروری بر هنر شهری گرافیتی در ایران وضعیت اقتصادی و جوانان با امضای گرافیتی هنرمند مطرح کشور"، به انعکاس خواسته‌های مردم در رفع تبعیض و نابرابری بر روی دیوارهای شهر پرداخته است. عباسپور (۱۳۹۳) در جستجوی شناسایی نیازهای فرهنگی نسل جوان به این نتایج دست‌یافته که نیازهای مربوط به ابعاد اجتماعی، بالاترین و نیازهای مربوط به ابعاد فنی کمترین میزان مطالبه در جوانان را نشان داده است. تسویا^۱ (۲۰۲۳) در مقاله میزان تحصیلات، اولین ازدواج و اولین استخدام به دستیابی جوانان به اشتغال و ارتباط آن با ازدواج پرداخته؛ این مطالعه نشان‌دهنده تامین شغل منظم به‌شدت احتمال ازدواج و تشکیل خانواده را برای هر دو جنس افزایش می‌دهد. ایرهیل^۲ (۲۰۲۳) در مقاله رفاه رهبران جوان: مطالبات و منابع از دیدگاه سن با نظرسنجی از ۱۰۳۳ لیدر جوان به این نتیجه رسیده که مدیران جوان با احساس عدم هماهنگی بین مطالبات و منابع برآوردن آن‌ها احساس فرسودگی بیشتر و انرژی کمتری در کار دارند. باتزلاف^۳ (۲۰۲۳) پژوهشی

1. Tsuya
2. Irehill
3. Butzlaff

با عنوان "رضایت مشارکت؟ چگونه خواسته‌ها برای مشارکت شهروندان و تصمیم‌گیری متخصصان در دموکراسی محلی با هم هماهنگ می‌شوند؟" انجام داد. نتایج نشان داد مطالبه شهروندان تحقق انواع دموکراسی است. مانستد^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان "آرمان‌های شهروندی اجتماعی: خط جایگزینی برای تحلیل بازتولید نابرابری اجتماعی جوانان"، بیان می‌کند که تحقق آرمان‌ها و آرزوهای جوانان محروم یک تمرکز کلیدی در سیاست‌های جوانان بوده است. سفری و جالوند (۲۰۱۸) به بررسی رابطه مطالبات اجتماعی زنان با نابرابری، تفاوت و ستم، به این نتیجه رسیدند که نابرابری، تفاوت و ستم تأثیر معناداری بر خواسته‌های اجتماعی زنان دارد. داوسون^۲ (۲۰۱۴) و مک دونالد^۳ و همکاران (۲۰۱۱) به آرزوی جوانان پرداخته‌اند. در مجموع، در این پژوهش فراتر از تحقیقات پیشین به دنبال واکاوی عمیق مطالبات جوانان از زبان خودشان و با رویکردی کیفی هستیم.

چارچوب نظری

اگر چه در پژوهش‌های کیفی مبانی نظری، جایگاهی مشابه رویکردهای کمی ندارد چراکه به جای نظریه آزمایی در حال نظریه‌پردازی هستیم اما می‌توان با ایجاد حساسیت نظری به داده‌های سامان‌یافته و عمیقی دست‌یافت و درصدد جبران شکاف‌های نظری موجود برآمد. بنا به آنچه در این پژوهش یافت شد، جهان به سرعت در حال تغییر و تحول است و شهروندان مواجه با نیازها و مطالبات و مسائلی هستند که نیاز به شناخت، مدیریت و تدبیر و تأمین دارند تا با افزایش آگاهی از مطالبات شهروندان توان دولت‌ها و حکومت‌ها در مدیریت زندگی ارتقا یابد و جامعه دچار هزینه‌های هنگفت اجتماعی نشود. مارشال^۴ (۱۹۹۴) با طرح «شهروندی و طبقه اجتماعی»^۵ پیوند شهروندی و حقوق را مطرح می‌کند (مارشال، ۱۹۹۴: ۵۴). مارشال پایه و اساس شهروندی را برابری می‌داند که با نابرابری نظام سرمایه‌داری در تضاد است. او حقوق شهروندی را به سه دسته تفکیک می‌کند؛ ۱- حقوق مدنی که در قرن هجدهم ظهور کرد ۲- حقوق سیاسی که در قرن نوزدهم مطرح شد ۳- حقوق اجتماعی که در قرن بیستم مطرح گردید (غفاری‌نسب، ۱۳۹۱: ۷۸). از این رو، حقوق مدنی نخستین حقی است که در جامعه به وجود آمده و امکان تملک دارایی‌ها، التزام به قراردادها، آزادی‌های حزبی و گروه‌ها و آزادی فکر و اندیشه و عقاید را فراهم می‌کند. دوم، حقوق سیاسی که عبارت از حقوقی که امکان مشارکت مردم را در تصمیم‌گیری‌های عمومی و سیاسی کشور با تشکیل احزاب سیاسی و مناظره و برگزاری انتخابات

1. McDonald

2. Dawson

3. McDonald

4. Marshall

5. Citizenship and social class

فراهم می‌کند. سوم، حقوق اجتماعی که امکانات رفاهی و حمایتی از افراد و خانواده‌های در معرض آسیب را به‌منظور ایجاد تعادل در زندگی رفاهی آن‌ها فراهم می‌آورد و به‌طور معمول حقوق اجتماعی شامل کمک‌های مالی و امکانات رفاهی به افراد کهن‌سال، معلول و افراد و خانواده‌های بیکار است (غفاری‌نسب، ۱۳۹۱: ۱۴۴). از نظر مارشال، افراد در صورتی می‌توانند از عضویت کامل در جامعه برخوردار شوند و در زندگی اجتماعی مشارکت کامل داشته باشند که نیازهای اصلی‌شان برآورده شود (ایگناتیف^۱، ۱۹۸۹: ۷۲ به نقل از غفاری‌نسب، ۱۳۹۱: ۱۴۷)؛ در شرایطی که جامعه عرصه اقتصادی و سیاسی و مدنی را برای شهروندان به‌گونه‌ای عادلانه در نظر نگرفته باشد، نمی‌توان شاهد حضور شهروندان خوب و جامعه مشارکتی باشیم. در شرایطی که آمار بالای فساد اقتصادی و اختلاس، احساس نابرابری را به شهروندان القا می‌کند و اقدامی مؤثر جهت برخورد با عوامل فساد انجام نمی‌گردد و زمانی که مؤلفه‌های آزادی سیاسی به‌طور ضعیف در جامعه حاکم هستند، ناشهروندی و مخالفت و مقاومت شهروندان، در تقابل با این فشارهای ساختاری غیرقابل تصور نیست.

روش پژوهش

این پژوهش باهدف توصیف و تحلیل مطالبات شهروندان جوان و با رهیافت کیفی انجام شده است. جمع‌آوری داده‌ها با کمک مصاحبه نیمه ساختاریافته و مجموعه سؤالاتی که متناسب با مسئله مورد پژوهش بوده و مورد تایید اساتید صاحب‌نظر بودند؛ انجام پذیرفت؛ همچنین تحلیل داده‌ها با روش تحلیل مضمون و با کمک نرم‌افزار مکس کیودا و در راستای پاسخ به سؤال پژوهش صورت گرفته است.

تحلیل مضمون روشی برای شناسایی، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (شیخ‌زاده و بنی‌اسد، ۱۳۹۹: ۲۴). تحلیل مضمون به دنبال استخراج مضامین برجسته یک متن در چندین سطح است. براون و کلارک اعتقاد دارند که مضمون حاوی اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و پرسش‌های پژوهش است و الگوی موجود در داده‌ها را شفاف می‌سازد (براون و کلارک^۲، ۲۰۰۶: ۷۵) در این روش مضامین در سه سطح مضامین پایه^۳ (یا مفاهیم) (مفاهیم موجود در متن)، مضامین سازمان دهنده^۴ (یا مضامین فرعی)

1. Michael Ignatieff
2. Braun and Clarke
3. Basic
4. Organizing

مضامین به‌دست‌آمده از ترکیب مضامین پایه) و مضامین فراگیر^۱ (یا مضامین اصلی) (مضامین دربرگیرنده اصول حاکم بر کلیت متن) در رابطه‌ای اعم و اخص به‌صورت شبکه‌ای حاصل می‌شوند (آترید - استرلینگ^۲، ۲۰۰۱: ۳۸۹). اگر تحلیل مضمون را ساختمان بدانیم دیوار و سقف همان مضامین و کدها مانند آجرهای ساختمان هستند (براون و کلارک، ۲۰۰۶: ۱۶)) تحلیل مضمون به روش‌های مختلفی قابل انجام است؛ قالب مضامین^۳، ماتریس مضامین^۴، شبکه مضامین، تحلیل مقایسه‌ای. در این پژوهش از شبکه مضامین که توسط آترید استرلینگ^۵ توسعه‌یافته، استفاده شد. شبکه مضامین از پایین‌ترین سطح مضمون استخراج‌شده از متن (مضامین پایه یا مفاهیم)، سپس دسته‌بندی و تلخیص (مضامین سازمان دهنده یا مضامین فرعی) و در گام بعدی در قالب مضامین عالی و حاکم بر کل متن (مضامین فراگیر یا مضامین اصلی) به دست می‌آید (آترید - استرلینگ، ۲۰۰۱: ۳۸۹) و مجموعه این مضامین به‌صورت نقشه‌ای نشان داده می‌شود تا تصویری از مضامین و ارتباط آنها را نمایش دهد و تلاش بر آن است از مضامین پایه به مضامین انتزاعی‌تر و کلی‌تر دست‌یابیم (آترید - استرلینگ، ۲۰۰۱: ۳۸۹).

در روند جمع‌آوری داده‌ها با توجه به تجربه محقق از مصاحبه‌های ابتدایی و مشهود بودن نگرانی و بی‌اعتمادی و ترس پاسخگویان در بیان پاسخ‌های صریح و شفاف به سؤالات، سعی شد مصاحبه با سؤالاتی غیرمستقیم و مربوط به وضعیت اشتغال و مسکن و معیشت شهروندان شروع‌شده و به مرور به مطالبات نزدیک شود؛ در شروع مصاحبه به علت تنگناهای معیشتی و مشکلات و محرومیت‌های درک شده، مصاحبه‌شوندگان تمایلی به گفتگو نداشتند و خستگی خود را با قاطعیت در گزاره‌هایی که عدم مطالبه‌گری از دولت و جامعه را نشان می‌داد ابراز می‌کردند. نمونه مدنظر به‌صورت هدفمند و نظری از میان شهروندان جوان شهر یزد انتخاب شدند. نمونه‌گیری هدفمند با انتخاب نمونه‌ها براساس ملاک‌های از پیش تعیین شده اولیه تلاش داشت تا مصاحبه با طیف متنوعی از شهروندان طبقات بالا و پایین و متوسط صورت گیرد و تا جایی ادامه پیدا کند که ایده شکل گرفته در جریان پژوهش تقویت شود و نمونه‌گیری نظری بدین معنی است که انتخاب نمونه تا کفایت نظری مضامین ادامه می‌یابد. این پژوهش حاصل مصاحبه با ۳۰ نفر از جوانان ۱۸-۳۵ ساله شهر یزد می‌باشد که به صورت حضوری در سال ۱۴۰۲ انجام گرفته است. مصاحبه‌ها بنا به تمایل افراد در محیط عمومی مانند پارک و محل کار آنها انجام گرفته‌است. در تمام طول انجام مصاحبه تلاش بر جلب اعتماد و رضایت شهروندان با بیان تعهد اخلاقی و اصل رازداری و محرمانگی بوده و محقق این اختیار را به شهروندان داد در صورت عدم

1. Global
2. Attride-Stirling
3. Template Analysis
4. Template Matrix
5. Attride-Stirling

تمایل به ادامه مصاحبه اعلام نمایند؛ حتی در مواردی پس از انجام مصاحبه طبق خواسته شهروندان و بنا به نگرانی ناشی از بیان عقاید و نظرات سیاسی فایل صوتی مصاحبه حذف و مکتوب نشد. پس از انجام مصاحبه داده‌های حاصل از مصاحبه به صورت مکتوب درآمده تا تحلیل مضمون آغاز گردد.

پس از تبدیل فایل‌های صوتی به متن مکتوب، مطالعه دقیق و سطر به سطر متون برای کشف مفاهیم پایه آغاز شد؛ بررسی سطر به سطر و کلمه به کلمه شاید وقت‌گیرترین شیوه کدگذاری باشد اما معمولاً پرحاصل‌ترین نیز هست (استراوس، ۱۳۹۶: ۱۴۱). پس از مطالعه مکرر متن‌ها، مضامین پایه شناسایی شدند. سپس از طریق مقایسه و بازنگری مداوم، مفاهیم اولیه شناسایی شده بر اساس شباهت‌ها و اختلافات دسته‌بندی شده و مضامین فرعی معنی‌داری ایجاد شدند. بعد از تعیین مفاهیم نزدیک به هم تلاش شد تا با افزودن به سطح انتزاع در مضامین به مفاهیم اصلی و کلی دست‌یابیم و در تمام مراحل اهتمام داشتیم تا ۴ معیار لینکلن و گوبا^۱ شامل باورپذیری^۲، اطمینان‌پذیری^۳، انتقال‌پذیری^۴ و تأییدپذیری^۵ لحاظ شود (هومن، ۱۳۹۳: ۹۲).

جدول شماره ۱: ویژگی مشارکت‌کنندگان

نام	شغل	تحصیلات	نام	شغل	تحصیلات		
احمد	۳۵	مربی ورزش	لیسانس	هلن	۱۸	محصل	زیر دیپلم
محبوب	۳۰	دبیر	فوق لیسانس	محمدحسین	۲۸	روانشناس	فوق لیسانس
سامان	۳۲	کارمند	لیسانس	علیرضا	۲۴	روانشناس	لیسانس
زهرا	۳۰	دبیر	فوق لیسانس	محمد	۲۲	کارگر	سیکل
علی	۳۰	کابینت ساز	دیپلم	شایان	۲۶	دانشجو	لیسانس
مهدی	۲۲	سرباز معلم	لیسانس	مطهره	۲۴	مددکار	لیسانس
کیوان	۳۰	زرگر	لیسانس	فاطمه	۳۰	روانشناس	فوق لیسانس
میلاذ	۳۱	مهندس برق	لیسانس	محمدحسین	۳۰	مهندس	لیسانس
امیرعلی	۳۳	کارگر	سیکل	مرتضی	۲۲	دانشجو	لیسانس
داوود	۳۲	مرغدار	لیسانس	شیوا	۲۸	کارمند	لیسانس
ستوده	۲۸	مدرس زبان خارجی	فوق لیسانس	مهدی	۱۸	بیکار	ابتدایی

1. Lincoln & Guba
2. credibility
3. dependability
4. Transferability
5. confirmability

فرهناز	۱۸	محصل	زیر دیپلم	حمید	۲۷	برنامه‌نویس	لیسانس
متین	۳۲	کارمند	لیسانی	فایزه	۳۰	حسابدار	لیسانس
مینو	۲۰	دانشجو	فوق دیپلم	امیرعباس	۳۰	وکیل	لیسانس
جواد	۱۸	ساقی	بی‌سواد	مجتبی	۲۸	نیروی خدماتی	دیپلم

یافته‌های پژوهش

با توجه به هدف اصلی تحقیق که درک مطالبات جوانان به‌عنوان شهروندان شهر یزد بود، پس از انجام دقیق فرآیند کدگذاری به‌منظور کشف مضامین در سه مرحله؛ ابتدا مضامین پایه از متن استخراج شده و پس از دسته‌بندی و ترکیب و تلخیص مضامین تلاش شد تا به سطحی بالاتر در انتزاع و کشف مضامین اصلی دست یابیم. در ادامه مضامین پایه و سازمان‌دهی شده و فراگیر را به‌اختصار شرح داده و نمونه‌ای از گفته‌های شهروندان ارائه خواهد شد.

جدول شماره ۲: مضامین اکتشافی مطالبات شهروندان جوان

مضمون پایه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
اعتماد نهادی، صراحت و شفافیت نهادی، جامعه‌سازی و افق‌های مشترک ساختار و عاملیت، اعتماد به دولت، تضمین جایگاه اجتماعی، تدبیر آینده، مدیریت علمی،	کارآمدی نهادی	پویاسازی اجتماعی
توسعه زندگی، پویای زیستی، امید به زندگی، امید به آینده، رضایت از جامعه، آرامش و امنیت، امنیت روانی، امید به تحرک اجتماعی، اعتماد اجتماعی، همدلی، صداقت و اخلاق‌مداری، اعتماد اجتماعی	انسجام‌بخشی اجتماعی	پویاسازی اجتماعی
فضای سبز و تفریحی، زیرساخت فرهنگی، زیست‌شبان، پلازا و فضای تعاملی، شهرسازی مدرن، نشاط اجتماعی، شادی، اوقات فراغت	نشاط جویی جمعی	پویاسازی اجتماعی
خروج غیربومیان از بافت تاریخی، توقف مهاجرپذیری، احیای بافت تاریخی و فرهنگ یزد، مدیریت بحران مهاجرین، رصد مهاجرین، آموزش مهاجرین، متعهد کردن مهاجرین	ساماندهی مهاجرت	تعاملات بین فرهنگی
صلح جهانی، ارتباطات بین‌المللی، کاهش تنش سیاسی، چهره مثبت بین‌المللی، رفع تحریم، لغو شعارزدگی، لغو دشمن‌پروری، هم‌سویی با نظم جهانی	ترمیم‌مناسبات- جهانی	تعاملات بین فرهنگی
نفی تعصبات، فرهنگ‌سازی جنسیتی، تسهیل حضور اقلیت‌ها، رفع دوقطبی‌سازی، تکثرگرایی، دیگری محترم، ترمیم شکاف دولت و	نفی مرزگذاری	تعاملات بین فرهنگی

ملت، برابری جنسیتی،

تحقق سوژه شهری	تحقق سوژگی	عزت مدنی، حفظ حرمت انسان‌ها، احیای هویت ملی و تعلق اجتماعی، نیازسنجی مردمی، درک مردم، رسمیت مدنی، احترام به شعور مردمی، تبعیض مثبت، سیاست‌های مردم مدار، صداقت و شفافیت، شنیدن صدای مردم، حذف فاصله مصوبات و مطالبات
----------------	------------	--

جدول شماره ۲: مضامین اکتشافی مطالبات شهروندان جوان

مضمون پایه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
برابری فرصت‌ها، توزیع عادلانه منابع و امکانات، حذف سهمیه و امتیازات سرنوشت‌ساز، لغو رانت‌ها، رفع ویژه‌خواری، لغو برخورداری‌های سیاسی، برابری آموزشی و استخدامی، لغو امتیازات جناحی، توزیع فضای عمومی	ترمیم‌ترومای- تبعیض	آزادی اجتماعی
لغو استبداد، رفع فیلترینگ، آزادی عقیده، آزادی پوشش، گفتگو مداری و آزادی بیان، حذف دیکتاتوری، انتخابات فرا جناحی، سبک زندگی آزاد	قانون مداری	آزادی اجتماعی
برابری در برابر قانون، اجرای قانون، تناسب قوانین با نظام جهانی، به‌روزرسانی قوانین، بررسی منطق قوانین، لغو قانون خدمت نظام‌وظیفه	قانون مداری	قانون مداری
پیوند آموزش و بازار، جوان‌گرایی، تناسب تخصص و شغل، شایسته‌سالاری، امکان تحرک شغلی، آگاهی زنان و شهروندان، آموزش‌های مهارت محور، پرورش عاملیت شهری، آموزش مطالبه‌گری، آموزش کارآمد، نیازسنجی مشاغل، انعطاف‌پذیری نسلی، مدیریت منابع انسانی،	بهره‌وری انسانی	تدابیر سرمایه‌سازی
توازن معیشتی، حداقل رفاه و معیشت، خدمات حمایتی و بیمه‌ای، بهبود وضع مسکن، شغل مناسب و امن، توسعه زندگی، خدمات درمانی همگانی، خرید اتومبیل، تسهیل ازدواج، زندگی عادی، تعدیل دخل و خرج، کنترل تورم، پویایی و ثبات اقتصادی، اقتصاد مولد، رصد اقتصادی	پایداری معیشتی	پایداری معیشتی
بی‌دولتی، عدم دخالت دولت، کوچک شدن دولت، استقلال از دولت، سیاست‌زدایی، ناامیدی از دولت،	نجات از ساختار سیاسی	نفی مطالبه‌گری
بی‌خواهشی از دولت، هیچ خواهی، بی‌تفاوتی، زیست حاشیه‌ای، شهروندی اقتضایی	عدم مطالبه	بی‌خواهشی از دولت
حفظ بیلاقات، حفظ باغات شهری، ممانعت از ویلاسازی، ثبت باغات	حفظ بیلاقات و	مدیریت

مخاطرات	باغات	شهری، حفظ چهره روستاها، حفظ پوشش زیستی
زیست محیطی	توجه به ظرفیت زیست محیطی	کنترل مخاطرات محیطی و خشکسالی، کاهش آلودگی زیست محیطی، حفظ سرمایه‌های طبیعی، مدیریت پسماند، پایش مخازن زیست محیطی،
	کنترل صنایع	مدیریت رشد صنایع، اصلاح الگوی صنایع با محوریت کم آبی، انتقال صنایع، پایش منابع آلاینده، هماهنگی صنعت و محیط زیست

پویاسازی اجتماعی

این مضمون حاصل جمع سه مضمون کارآمدی نهادی، انسجام اجتماعی، نشاطجویی جمعی است. مصاحبه شوندگان یکی از خواسته‌های خود را ساختن و زیستن در جامعه‌ای پویا مطرح کرده‌اند یعنی جامعه‌ای که در آن نهادهای کارآمد و پویا به منظور رشد و توسعه جامعه شکل گرفته و در مسیر پیشرفت جامعه تحول می‌یابند؛ چنین جامعه‌ای بنا به خواست شهروندان در یکپارچگی و انسجام اجتماعی بالا با سطح بالایی از امید و اعتماد اجتماعی و نشاط جمعی معنا می‌یابد.

کارآمدی نهادی: از نظر مصاحبه‌شوندگان نهادهایی که با هدف نظم‌بخشی جامعه و تحقق کارکردهایی پیش‌بینی شده‌اند؛ کارآیی لازم را ندارند و نهادهای موجود گاه در مسیر جامعه‌سازی مبدا و منشا خود را فراموش می‌کند و دچار از خودبیگانگی شده و مردم را از اولویت خارج می‌کنند یکی از جوانان می‌گوید:

«فاصله بین سیاست دولت با مردم زمین تا آسمون دولت کلا فراموش کرده از کجا اومده و تحت حمایت مردم، دقت نمی‌کنه مردم صلح جهانی را میخوان مردم آرامش و اقتصاد جهانی میخوان اما دولت گوشه‌گیری برای شنیدن نذاره ما حق انتخاب نداریم اسیر شدیم دست سیاست دست مذهب دست هر چیزی که برای همه چیزمون برنامه ریخته و ما شدیم آدم آهنی» (حمید، ۲۷ ساله).

شهروندان جوان در میان مطالبات خود خواهان مدیریت علمی جامعه هستند به اعتقاد آنها عدم بهره‌وری از علم در اداره و تدبیر جامعه شرایط را به گونه‌ای رقم زده که اداره کشور در بی‌نظمی و بی‌سامانی، آینده را با تردید و ابهام و نگرانی آمیخته و جامعه را دچار مسایل و مشکلاتی کرده‌است که به تعبیر جوانان کش‌دار شده و بعد از گذر زمان نیز حل و فصل نشده و همچنان توان اجتماعی را تضعیف می‌کند. جوانان در بیان نظرات خود اعلام کرده‌اند در ناامیدی به آینده، آینده را ادامه گذشته خود دیده و اعلام کرده‌اند که خواستار رسیدن به معنای مشترک بین مردم و نهادها هستند به تعبیر آنها نهادها چنان شکل گرفته‌اند که بسیاری از مطالبات و مسایل را با اختلاف شدید از درک و نظرات مردم مطرح و بررسی و برنامه‌ریزی می‌کنند و این

یعنی ائتلاف منابع در مسیری متفاوت از مطالبات مردمی. حاصل این افق‌های متفارق و منفک چیزی جز محرومیت شهروندان از مطالبات و باقی ماندن مسیولین در خلسه خدمت نخواهد بود.

انسجام اجتماعی: انسجام اجتماعی و پیوند قوی در زندگی اجتماعی الزامی است، حس تعلق به جامعه‌ای مترقی و زیستن با عزتی که در آن امید به آینده، جوانان را به تلاش و تکاپو وادارد خواسته جوانان است. در این باره کیوان که از بسیاری از امکانات زندگی بهره مند است اما به علت اینکه شاهد رنج و درد همشهریان خود است رنج می‌کشد؛ اینگونه می‌گوید:

«درد اینه که باید درد مردمم ببینی غم نون مردم و ... اما اگر برای خودم بخوام بگم جامعه‌ای امن و امان و اینکه حس خوب داشته باشی تو جامعه‌ات. دوست دارم وقتی نگاه مملکتتم و مردمم و داشته‌هام می‌کنم حس خوبی داشته باشم و آینده را روشن و باز در نظر بگیرم و براش طرح داشته باشم... حقیقتش من نیاز خاصی ندارم اما حال خوبی هم ندارم دوست دارم کشورم عزت و آبرو داشته باشه من برام خیلی مهمه می‌تونم برم از ایران ولی واقعا دلم درگیر کشور و مردممه شایدم اشتباه کنم... کلا روحیه جامعه روحیه پویا نیست و به نظرم نیاز الان ما برگشتن امید و توانمونه برای بهتر کردن زندگیمون، حس پیشرفت و امید به آینده (کیوان، ۳۰ ساله).

همچنین احیای ارزش‌های اجتماعی چون صداقت و اعتماد و اخلاق‌مداری مطالبه‌ای در جهت بقای جامعه‌ای پویا و منسجم است.

نشاط‌جویی جمعی: آنچه بارها در طی مصاحبه‌ها در بیان جوانان یزد به اشکال مختلف مطرح شده نیاز به تفریحات و زیرساخت‌های تفریح جمعی است تمایل و خلا نشاط جمعی در گفته‌ها مشهود است بنا به گفته جوانان:

«شهرمون حتی سالن تئاتر نداره، چندتا سالنی که هست نه مناسبه نه کمک کننده یه سینما استاندارد نداریم» (محمدحسین، ۳۰ ساله).

یکی از جوانان که خود تجربه همکاری با شهرداری را دارد یکی از مطالبات پر تکرار شهروندان را در قالب زیست شبانه و ساخت پلازا بیان می‌کند. درباره زیست شبانه شهری به بیان جوانان شهر یزد به دلایل گرمای روز و ناکافی بودن فضای تفریحی و پایین بودن نشاط نیاز به استفاده از شب‌ها به‌عنوان زمانی برای تفریح است.

«یزدی‌ها میرن شیراز و اصفهان و زیست شبانه اونجا را تجربه می‌کنند» (محمدحسین، ۳۰ ساله).

مطابق گفته جوانان، معماری شهری ما بدون آنکه مدرن باشد با سبک سنتی و ناکارآمد همچنان ادامه دارد در حالی که شهروندان از فضاهای عمومی و فرهنگ سنتی فاصله گرفته‌اند.

به بیان یکی از جوانان که تخصصی در حوزه امور شهری نیز دارد، شهر یزد نیاز به فضای تعاملی مناسب دارد و از تعبیر «پلازا» استفاده می‌کند. به تعبیر این جوان در گذشته با محوریت مراسم روضه خوانی در شهر یزد، فضای تعاملی مناسب وجود داشته که امروز به علت تغییر فرهنگ و کارکرد و شکل مراسم عزاداری این موقعیت زمانی و مکانی برای شکلگیری تعاملات کافی نیست و نیاز است خلا فضای تعاملی با پلازاها جبران شود. «پلازا» در زبان اسپانیایی یعنی میدان، منظور فضایی عمومی و پاتوقی در شهر است که به جای خودروها در اختیار مردم باشد.

«نوی یزد محیط صحبت شهری نیست قبلا روضه خوانی این نیازها را تامین می‌کرد
الان جایی نداریم» (محمدحسین، ۳۰ ساله).

ساماندهی تعاملات بین فرهنگی

ساماندهی تعاملات بین فرهنگی مضمونی است که از مضامین ساماندهی مهاجرت و ترمیم مناسبات جهانی بدست آمده‌است. شهروندان جوان یزد از مهاجرپذیری شهر یزد و مخاطرات و خطرات ایجاد شده و از مناسبات ستیزه‌محور جهانی ابراز نگرانی کرده و خواهان مدیریت هر دو هستند.

برقراری تعاملات مثبت جهانی: بنا به گفته جوانان در زمانی که نظام جهانی سعی بر اداره جهان با اجماع عقلانی دارد نمی‌توان و نباید خلاف جریان جهانی و با سیاست‌های جزیره‌ای به انزوای سیاسی کشور خود دامن زد چراکه عواقب سنگین آن در جامعه غیرقابل جبران است.

«این همه سال سر قضیه انرژی هسته‌ای اذیت شدیم چقدر تحریم چشیدیم که فشارش رو مردم اومد اگر بی اعتمادی ایجاد نمی‌شد اینطور نبود اعتماد جهان را باید جلب کرد» (مرتضی، ۲۲ ساله).

«جهان برای خودش نظم و ثبات داره همراهی کنی و همراه جامعه جهانی باشی خوبه و گرنه دچار چالش همیشگی هستیم» (شیوا، ۲۸ ساله).

ساماندهی مهاجرت: مطالبه بومی جوانان یزدی حفاظت از مولفه‌های هویت یزدی به‌عنوان سرمایه فرهنگی است که به علت مهاجرپذیری استان یزد و سیاست درهای باز از طرف مهاجرین افغانستانی و حتی مهاجرین هم وطن با تهدید مواجه شده‌است. با اشغال فضاهای عمومی شهری (پارک‌ها، بوستان‌ها، بازار و مرکز شهر) و شغلی توسط مهاجرین بی‌مدیریت و رصد، بحران‌هایی را گریب‌گیر شهر یزد کرده که این روزها به طور ملموس قابل درک است. در مجموع حاصل گفته‌های جوانان و نگرانی‌های مطرح شده در حوزه ورود مهاجرین و شوک فرهنگی وارد شده به جامعه یزد اینگونه مطرح شده:

«شهرومن پر از اتباعه همه کارها را گرفتن از کارگری رسیدن به اوستایی وقتی میان اصلا هیچ جا ثبت نمیشن تعهدی ندارن الان شدن شهروندتر از خود ماها ما باید بگذاریم بریم از شهر بافت تاریخیمون افتاد دستشون همه جا خالی شده از یزدی» (متین، ۳۲ ساله).

همچنین حضور عمومی و گسترده اتباع در تمام فضاهای شهری را مایه عدم امنیت و سلب کننده آرامش شهروندان می‌دانند و آرزوی خود را ندیدن اتباع در سطح شهر می‌دانند.

«ندیدن اتباع بیگانه آرزومه هر جای شهر میری تو پارک و خیابون اونا هستند من دیگه پارک نمیرم بافت تاریخی که کلا شده مال اونا» (احمد، ۳۵ ساله).

تحقق سوژگی

یکی از مطالبات جوانان تحقق سوژگی است چرا که جامعه پیشرو جامعه‌ای هست که در آن کس‌ها به چیزها تقلیل نمی‌یابد و در آن امکان ظهور و بروز سوژگی برای کنشگران فراهم هست. جامعه‌ای که در آن فرد و جامعه منفعلانه تحت قیومیت گفتمان قدرت به انقیاد کشیده نشده‌باشد. تحقق سوژه‌ای که تحت قانون‌مداری و برخورداری از آزادی بدور از تبعیض‌ها و ویژه‌خواری‌ها و دوقطبی‌سازی و انگ زنی توان ایفای وظایف شهروندی و دریافت حقوق خود را داشته‌باشد.

نفی مرزگذاری: بسیاری از گزاره‌ها به طور مکرر بر رفع تعصب در جامعه تاکید دارند؛ مطابق تجارب بیان شده از نظر جوانان جامعه دچار تعصبات جناحی و مذهبی است که همین خود عامل صف‌کشی و دوقطبی‌سازی‌هاست. این جداسازی بنا به تعصبات جنسیتی، مذهبی و سیاسی منجر به تعریف خاص و مشخصی از جوان مطلوب و شهروند مطلوب شده که این تعریف منجر به تعصباتی شده که تنها گروه خاصی را لایق امکانات دانسته و خارج از این دایره را با تعصب محروم می‌دارد. تحقق جامعه‌ای که تفاوت‌ها را به‌عنوان ظرفیت بشناسد خواسته شهروندان است.

«دیگه می‌خوام جامعه از تعصب بیاد بیرون الان آدم خوب تعریف داره مراسم میره نماز و روزه و اربعین داره او شهروند مطلوب حاکمیت این خوبه تعصب میاره... انسان مفید و کاربلدمون چون از نظر سیاسی و مذهبی همفکر نیست میشه لجن و خس و خاشاک و تمام نقاط مثبت و تخصص‌اش برای جامعه میره زیر سوال» (محمدحسین، مشاور، ۲۸ ساله).

تحقق سوژه شهری: شهروندان یک شهر زمانی به معنی واقعی به رسمیت شناخته می‌شوند که در عزت‌مندی کامل امکان بیان خواسته‌ها و پیگیری آنها را داشته؛ دولت و نهادها به‌عنوان حامی اصلی شهروندان مورد اعتماد شهروندان بوده و با حفظ حرمت و کرامت انسانی و بنا به نیازهای شهروندان به عموم مردم و علی‌الخصوص گروه‌های در معرض آسیب اهتمام داشته‌باشد.

دولت باید طوری باشه که همه بتونند از امکاناتش استفاده کنند و مردم بتونند صدایشون را بهشون برسوند گوش شنوایی داشته باشند و دست از قلدری و تحکم و اجبار بردارند مردم حس نکنند با دشمنشون طرف هستن دولتی که هیچکس به هیچ کارش اعتماد نداره (شیوا، ۲۸ ساله).

مردم‌مداری یکی از مضامینی است که از دل مصاحبه بدست آمده‌است؛ این مضمون حاصل درخواست جوانان مینی بر ارتباط موثر نهادها با جامعه محلی و مردم است و منظور از مردم تمام افراد جامعه حتی اقلیت‌ها و گروه‌های حاشیه‌ای فراتر از سوگیری‌های قبیله‌ای و نژادی و جنسیتی است.

رفع ترومای تبعیض خواسته جوانانی است که بی‌عدالتی را در جامعه درک کرده‌اند؛ به زخم و جراحی ناپیدا اما عمیق که تاثیر روانی داشته باشد تروما^۱ می‌گویند؛ ترومای اجتماعی زمانی اتفاق می‌افتد که شرایط حاکم بر اجتماع باعث بروز استرس و مشکلات روحی و روانی و عقده‌ها در تعداد زیادی از افراد جامعه شود. در این خصوص یکی از جوانان می‌گوید:

«من برای شهدا ارزش قائلم و مدیونشونم اما میشد به جای سهمیه جور دیگه تکریموشون کرد من هیچ سهمیه‌ای ندارم نتیجه میشه عدم حضور برابر هممون در فرصت شغلی. کاش تکریم شهدا با آموزش و علم نبود این نهایت ظلمه» (شیوا، ۲۸ ساله).

از دیگر گزاره‌های مطرح شده عدالت و رفع تبعیض، نابرابری مناطق شهری در برخورداری برابر محلات از امکانات شهری است. یکی از جوانان از توزیع ناعادلانه کافه‌ها و مراکز تفریحی می‌گوید:

«فضای سبز شهرمون کافی نیست و ما فضای مناسب برای تفریحات خوب توی شهرمون نداریم تفریحات از بالا تا پایین تو همه محلات باید متناسب با خودش محل تفریحی داشته باشه خیابون و شهر و ... همه میتونند محل تفریحی باشند... کافه‌ها توی یزد پخش باشند نه متمرکز» (حمید، ۲۷ ساله).

آزادی اجتماعی: آزادی را می‌توان از مطالبات مردم برداشت کرد. در قانون اساسی نیز حق آزادی بعنوان یک اصل پذیرفته شده‌است. در واقع ابعاد و انواع آزادی؛ دارای گستره بسیار وسیعی است؛ اما بنا به مطالبات شهروندان، آزادی سیاسی و آزادی‌های مدنی توانمندی انسان را بالا برده و عدم وجود آزادی و محرومیت‌ها زندگی سیاسی و اجتماعی جوانان را محدود و نامطلوب می‌کنند.

مطابق گزاره‌ها، جوانان آنچه مطلوبشان بوده را لغو هر گونه تکریمی و یکه تازی یا به تعبیری همان استبداد مطرح کرده‌اند. همچنین یکی از مطالباتی که در مجموع میل به آزادی را

نشان می‌دهد آزادی مردم در بیان عقاید و اجازه و امکان حضور در امور مهم اجتماعی و پوشش است و جوانان این نیاز را اینگونه مطرح می‌کند:

«مردم باید حق داشته باشند حرف بزنند و عقایدشون را بگن ... تو آمریکا مردم سرنوشت جنگ را عوض می‌کنند اما مردم ما حق هیچ حضوری ندارند همه روزنامه‌ها را گرفتید... شبکه‌های را گرفتید با اعتراضات برخورد تلخ میکنید دیگه کسی جرات میکنه حرف بزنه» (حمید، ۲۷ ساله).

قانون‌مداری: یکی دیگر از مضامینی که امکان سوژگی را متحقق می‌کند قانون‌مداری است. بنا به بیان شهروندان برخی از قوانین نه در لحظه تدوین منطقی و عقلانی و به روز و کاربردی هستند و نه در مرحله اجرا به درستی و عادلانه اجرا می‌شوند؛ شهروندان جوان خواهان برابری و عدالت در حوزه اجرای قوانین هستند.

«دو سال از عمرم را باید برم سربازی الان که وقت کشی می‌کنم اما همه برنامه‌هام بهم میریزه کارمو از دست میدم آخه دنیای الان جنگ تن به تن نداره که سرباز تربیت می‌کنید بخدا من همه روال کارم از دستم در میره باید فکری کنند قانون منطقی بگذارن برانش» (حمید، ۲۷ ساله).

سیاست‌های سرمایه‌ساز

یکی دیگر از مضامین احصا شده از مطالبه جوانان طلب برنامه‌ریزی دولت به منظور سرمایه‌آفرینی و حفظ سرمایه‌هاست؛ چراکه عدم تدبیر درباره نسل جوان به پرورش نسلی ناکارآمد منجر خواهد شد و عدم زمینه‌سازی برای حفظ سرمایه‌ها به سرمایه‌سوزی و از دست دادن داشته‌ها خواهد انجامید. بهره‌وری انسانی: در این مطالبه جوانان از بی‌فایده‌گی آموزش مدارس و ناکارآمدی آن گلایه داشته و خواسته‌اند تا متناسب با مهارت‌های آموخته شده و تخصص‌های کسب شده؛ زمینه شغلی و جایگاه شغلی آماده شده باشد چراکه طی سالیان دراز با پذیرش بی‌حساب دانشجو در دانشگاه‌ها و بی‌تدبیری در بهره‌بری از دانش‌آموختگان، نسل جوان متخصص را با بیکاری و عدم دستیابی به شغلی مناسب تخصصشان دچار سرخوردگی کرده‌اند.

«کار کم نیست همه جا کارهست اما چه کاری، باید بری کاری که خلاف مهارتته خلاف درس خودندته چهارسال و دو سال خودمون را معطل نکردیم الان بریم کارخونه کارگر بشیم سوپری بزنیم اینکارها که بدون چهارسال الافی هم میشه الان درس خوندم دوست دارم ارزش بهره ببرم اما اینجور نمیشه واقعا، من واقعا افسوس می‌خورم چرا درس خوندم» (میلا، ۳۱ ساله).

از دیگر مضامین فرعی این است که جوانان خواستار جوانگرایی ساختارها شده‌اند تا با مدیریت جوانان، شایسته‌سالاری متحقق شده و از نیروی جوانی بهره برده و از اتلاف منابع انسانی جلوگیری به عمل آید. آموزش مهارت محور و پیوسته به بازار از مطالبه دیگر جوانان است.

پایداری معیشتی: بنا به گفته‌های شهروندان در بهبود شرایط عینی زندگی می‌توان مضمون دریافت شده را در قالب تامین حداقل معیشت و تناسب دخل و خرج، مسکن و شغل، کنترل تورم برای شهروندان مطرح کرد در این وضعیت افراد برای تناسب دخل و خرج مجبور به انجام کار مضاعف و چند شغله شدن، روی آوردن به مشاغل کاذب و ... هستند.

«پدرم معلمه ماهی ۱۰ میگیره هیچ جا نمیرسه و ما کم میاریم و هر بار وعده میدن و پدرم باید اسنپ کار کنه تا دومدرسه است تا نه شب میره اسنپ» (مهدی، ۱۵ ساله).

نفی مطالبه‌گری

انسان به‌عنوان موجودی اجتماعی واجد وظایف و حقوق اجتماعی و شهروندی بسیاری است. یکی از راه‌های تحقق خواسته‌ها و حقوق محقق نشده، پیگیری آن‌ها در قالب مطالبه‌گری اجتماعی است. نبود روحیه مطالبه‌گری و گفتگو و مسئولیت‌پذیری از سوی افراد جامعه به تحقق دولت‌های مستبد و ناعادلانه منجر خواهد شد. گاه بر اساس فرسایش روحیه مدنیت و درماندگی در برابر ساختارها، عاملیت با دل‌زدگی از ساختارها خواستار حذف ساختارها و سرپیچی از آن‌ها است.

نجات از ساختار سیاسی: مطابق گفته‌ها جوانان که از دخالت سیاست در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی به ستوه آمده‌اند خواستار لغو سلطه ایدئولوژی هستند و نجات از ساختارها و عدم دخالت دولت و کوچک شدن دولت را خواهان‌اند؛ این پاسخگویان خواستار استقلال سایر ساختارها از دولت و ساختار سیاسی هستند و این‌گونه می‌گویند:

«همه جا دستور میدن ... چپ میری راست میری برات فرم و نرم تعیین می‌کنند انگار وایسادن ببینند مردم کجا خوشحال میشن همون را حذف کنند یه پارک داریم وقتی میرسی نشسته یه عده دارن امر و نهی ات می‌کنند بخدا خسته شدیم اصلا ما مردم عادی هیچی نداریم کاش نجات پیدا کنیم» (حمید، ۲۷ ساله).

عدم مطالبه: مضمون دیگر که به‌عنوان اولین واکنش در بیان مطالبات با آن مواجه بودیم بی‌خواهشی از دولت بود؛ آنها چیزی از حاکمیت نمی‌خواهند و با لحنی پر از دل‌زدگی و درماندگی ناامید از ساختار سیاسی و دولت، خواستن و مطالبه‌گری خود را بی‌فایده و آب در هاون کوبیدن می‌دانستند.

«از دولت هیچی نمی‌خوام؛ من چیزی نمی‌خوام خیلی وقته فهمیدم کسی یاد ما نیست وقتی قراره کسی کاری برامون نکنه گفتن نگفتنش چه فرقی می‌کنه همین که دست از سرمون بردارن و سنگ نندازن خودش کلی ارزش داره» (متین، ۳۲ ساله).

مدیریت مخاطرات زیست محیطی

یکی از شروط تحقق توسعه پایدار، توسعه با تمامی ابعاد آن و با در نظر گرفتن سهم آیندگان می‌باشد. مدیریت بحران‌های زیست محیطی و ممانعت از پیشرفت آن مطالبه‌ای است که از مجموع آنچه از مصاحبه‌ها بدست آمده‌است؛ مشهود است. که این مهم مطابق گفته شهروندان در استانی صنعتی با حفظ بیلاقات و باغات، توجه به ظرفیت زیست محیطی و کنترل صنایع امکان‌پذیر خواهد بود.

حفظ بیلاقات و باغات: مطابق گفته‌ها ساختار بیلاقات و اکوسیستم استان یزد به علت خرید باغات و ساخت و ساز مدرن شهرنشینان با تغییرات اساسی مواجه شده که نیازمند مدیریت است.

«یزد داره روز به روز خشکتر میشه بیلاقی‌های استان همه شدن ویلا آخه فهمیدن این اینقدر سخته؟ که طبیعتش که بره دیگه چیزی نداره برای تفریح و بیلاقی بودن» (امیر عباس، ۳۰ ساله).

توجه به ظرفیت زیست محیطی: به اعتقاد جوانان با توجه به کم آبی یزد نیاز است تا با توجه به آستانه تحمل اکولوژیکی استان و در تناسب با کم آبی برداشت از منابع زیرزمینی آب؛ مدیریت شده و ادامه فرآیند صنعتی مهار و مدیریت گردد.

کنترل صنایع: در تمامی جوامع آب یکی از محرک‌های اصلی توسعه جوامع به شمار می‌آید؛ استان یزد به دلیل قرار گرفتن در فلات مرکزی و نوع اقلیم از بارندگی بسیار محدودی برخوردار است. اما آنچه در بیانات و گفته‌هایی شهروندان به عنوان مطالبه مطرح شده توجه مسیولین به بحران پیش آمده و جلوگیری از توسعه صنایع آب خواه و مهار و کنترل رشد صنایع است.

«مطلبی خوندم که می‌گفت دشت اردکان فرونشست کرده کوچه خیابونامون نشست کرده اینا همش نشونه است آبی که کم داریم صرف صنعت کردیم که نتیجه شده صنعتی شدن شهری که آب نداره صنعتی شدن یزد به قیمت بی‌آبی و خشک شدن کشت و کار مردم تموم شده الان کار از کار گذشته اما بازم کاش صنایع را مدیریت کنن صنایع که آب نمی‌خواد بیان یزد» (احمد، ۳۵ ساله).

شکل ۱: شبکه ارتباطی مضامین فرعی و مضامین اصلی استخراج‌شده

بحث و نتیجه‌گیری

شهروندی به‌عنوان فرآیندی برساخته از مجموعه وظایف و حقوق به‌عنوان عنصری پویا و خلاق می‌تواند جوامع را در تحقق توسعه پایدار یاری رساند که این امر مشروط به شناخت درست و برآورده نمودن خواسته‌های شهروندان است چرا که عدم شناسایی درست مطالبات منجر به سیاست‌گذاری نادرست و ائتلاف منابع و یا عدم سیاست‌گذاری و مغفول ماندن حقوق شهروندی می‌شود که این فرآیند به هزینه‌های سنگین اجتماعی می‌انجامد. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون تلاشی در جهت شناسایی مطالبات شهروندان جوان بوده که نتایج حاصل از داده‌های تحلیل‌شده؛ مطالبات جوانان را در قالب ۶ مضمون اصلی (نفی مطالبه‌گری، تحقق سوژگی، پویاسازی اجتماعی، ساماندهی تعاملات بی‌فرهنگی، تدابیر سرمایه‌ساز، مدیریت مخاطرات زیست محیطی) و ۱۷ خرده‌مضمون دیگر سامان‌دهی کرده‌است.

تمام آنچه در قالب مطالبات مطرح شده؛ در قالب مجموعه‌ای از سه حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی مارشال قابل سازماندهی است و تحقق آن‌ها وابسته به آمادگی ساختارهاست؛ شهروندان در بیانات خود لزوم مدیریت و حفظ منابع طبیعی و مدیریت مخاطرات محیط زیستی و همچنین تحقق تدابیر سرمایه‌ساز را مطرح کرده و در پی گوشزد کردن حفظ سرمایه‌های طبیعی و انسانی هستند که مغفول واقع شده‌اند. این دو مضمون در نزدیکی با حقوق اجتماعی است که مارشال لزوم تحقق آن را در حفظ و توسعه دارایی‌ها اجتماع می‌داند. مطابق نظر مارشال، دیگر حقوق

حائز اهمیت حقوق سیاسی است حقوقی که امکان حضور موثر تمام شهروندان را رقم می‌زند؛ در پی تحقق این حق است که شهروندان به عضویت کامل اجتماع در می‌آیند. با تحقق سوژگی و باور به قدرت خود، شهروندی خود را ادراک می‌کنند. حقوق مدنی مطرح شده توسط مارشال نیز در قالب مطالبه پویایی اجتماعی و ترمیم و اصلاح تعاملات بین‌فرهنگی قابل شناسایی است؛ مطالبه‌ای که حضور اجتماعی برابر شهروندان را تقویت، امنیت حضورشان را تامین و کیفیت زندگی‌شان را ارتقا می‌بخشد.

اما آنچه به عنوان اولین برخورد نمونه مورد مطالعه در پاسخ به مطالبات، توجه پژوهشگر را به خود جلب کرد؛ واکنش اولیه شهروندان در جواب به مطالبات خود از دولت در قالب کلمه «هیچ» است که نشان از نوعی عبور از حقوقی که دست‌نیافتنی شده و وادادگی از مدنیت دارد؛ به نظر می‌رسد این واکنشی است در برابر حقوق سیاسی که متحقق نشده و سوژگی که در استمرار ناکامی‌ها احساس بی‌قدرتی می‌کند و خود را غایب می‌داند. این واکنش مقاومتی آمیخته با ناامیدی و دلزدگی از بهبود وضعیت است؛ مطابق نظر کاستلز و دیویدسون^۱ در کتاب شهروندی و مهاجرت، جهانی‌شدن و سیاست، اولین گام در شهروندی خودآگاهی به توانمندی و قدرت خود در ایجاد تغییرات است؛ اما اغلب ناکارآمدی ساختارها و عدم پذیرش این توانایی‌ها منجر به طرد شهروندان شده که این طرد به بیگانگی و فراموشی از ساختارها و نهادها و... منتهی می‌شود؛ لذا در این وضعیت شهروندان که تحت فشارهای طولانی‌مدت به باور عدم امکان تغییر شرایط رسیده‌اند؛ منفعت خود را در جدایی، بیگانگی و فراموشی دولت و استقلال از ساختار دولتی می‌دانند. نتیجه حاصل شده با هیچ‌کدام از پژوهش‌های پیشین مطابقت نداشت و در تحقیقات انجام شده انزوا و طرد شدگی دولت به وسیله شهروندان مطرح نشده‌است؛ این وضعیت تأیید کننده بحران مشروعیت مطرح شده از هابرماس نیز می‌باشد.

در ادامه مصاحبه‌ها و پرسش با اشکال متفاوت جهت ترغیب شهروندان به پاسخ دادن و عبور از هیچ‌انگاری ساختار دولتی، شهروندان با ادبیاتی گلایه‌مندانه به مطالباتی پرداختند که نشان دهنده ذات خلاق و مطالبه‌گر شهروندان است؛ چرا که شهروندان به‌عنوان کنشگران خلاق، بنا به نظریه شهروند فعال نوکاتی کاستلز و دیویدسون^۲، همواره راه‌های جدیدی برای تحقق شهروندی‌شان جست‌وجو می‌کنند. پویاسازی اجتماعی به عنوان مطالبه‌ای و مضمون اصلی در گرو کارآمدی نهادی و انسجام اجتماعی و برخورداری از نشاط جمعی است. شهروندان با توجه به تجربه خود از عدم‌کفایت نهادهای موجود گلایه داشته و از عدم پاسخگویی نهادها و عدم شفافیت ساختار دولتی ناراضی بودند؛ همچنین مطابق بیانات شهروندان و گلایه‌های مطرح شده

1. Castles & Davidson

2. Castells and Davidson

در قالب کم‌رنگ شدن روح جمعی و پویایی اجتماعی شهروندان از فردگرایی روی‌گردان شده و بنا به گفته‌های خودشان، دیگر تمایل به خودهای مستقل و تنها ندارند بلکه به جمع‌گرایی تشریحی که از رهگذر ارزش‌ها و فرهنگ جامعه شکل می‌گیرد (کرایب، ۱۳۸۲: ۱۵۳) متمایل شده و خواستار احیای روح جمعی در قالب رونق تعاملات اجتماعی چون زیست‌شانه و احداث فضای تعاملی «پلازا» به عنوان محلی برای شکل‌گیری بخشی از خاطره‌ی جمعی شهروندان هستند. یافته‌ها با نتیجه خورشیدیان و همکاران (۱۳۹۷) که نیاز جوانان به تعاملات اجتماعی شکل گرفته در بستر تفریحات شاد و تاثیر آن بر هویت‌یابی و حضور در فضای عمومی را تایید می‌کند؛ همسو است؛ این مطالبه را می‌توان در قالب حقوق مدنی مارشال مطرح کرد. همچنین قنبری برزبان (۱۳۹۴) نیز در مسئله شناسی جوانان براساس آسیب‌هایی که تهدید کننده آن‌هاست؛ به نیاز شادی و حضور جوانان در فضاهای عمومی دست یافته‌است.

مطابق تجربه شهروندان تحقق سوژگی نیازمند فضای عمومی جامعه فارغ از ایدئولوژی و نگاه سوگیرانه جناحی است یعنی تحقق حقوق سیاسی مارشال و مشارکت و قدرت انتخاب برابر برای همه شهروندان؛ اما اغلب در وضعیتی زندگی می‌کنیم که در آن اکثریت جامعه به حاشیه رانده می‌شوند و در قالب اقلیت‌های عقیدتی، سیاسی و جنسیتی از حضور کارآمد سیاسی محروم می‌شوند در وضعیت امپریالیسم سیاسی و بدور از کثرت‌گرایی، شهروندان به دو بخش «خودی» و «ناخودی»، «انقلابی» و «طاغوتی» قطبی‌سازی می‌شوند که این شکاف در ادبیات شهروندان با تعبیر «ما» و «آن‌ها» نمود می‌یابد؛ همچنین نتایج حاصل آمده از درک شهروندان مطابق با نظریه خشونت ساختاری گالتونگ می‌باشد؛ یعنی تحقق وضعیتی که در امپریالیسم ساختاری امکان سوژگی و حضور عادلانه شهروندان وجود ندارد. خشونت ساختاری مدنظر گالتونگ، خشونت مربوط به فقر، بی‌عدالتی و تبعیض، حاشیه‌ای شدن و استثمار و عملکرد نادرست تمام ساختارهای اجتماعی است که در قالب نهادها و قوانین، شهروندان را با محدودیت و محرومیت از حقوق خود و فشار مواجه می‌سازد؛ از نظر گالتونگ، خشونت ساختاری در قدرت ناموزون و فرصت‌های زندگی نابرابر و دسترسی نابرابر به منابع تجلی می‌یابد؛ در چنین وضعیتی فرصت‌های مشروعی که با دسترسی برابر شهروندان می‌تواند گامی در جهت توسعه جوامع به شمار آید با نابرابری در ساختارها و ایجاد فشار و محدودیت، انتخاب‌ها و فرصت‌های افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهند و به جسم و روان شهروندان صدمه می‌زنند و هزینه‌های هنگفتی را بر دولت‌ها وارد می‌کند؛ چراکه خشونت ساختاری و فشار وارد بر شهروندان؛ امکان بروز خلاقیت و مقاومت در برابر این خشونت و فشار ساختاری را شهروندان گرفته و به شکل‌گیری بی‌هنجاری، انحرافات و نزاع‌ها و سایر کنش‌های مخرب در زندگی شهروندان منجر شده که هم اکنون در جامعه شاهد آن هستیم.

مطابق یافته‌ها مطالبه رفع ترومای تبعیض با یافته‌های پژوهش اسکندری دورباطی (۱۳۹۴) در نتیجه تحلیل دیوار نوشته‌ها که نیاز جوانان را رفع تبعیض و نابرابری معرفی می‌کند همسو است. همچنین تحقق سوژگی شهروندان با حد معقولی از آزادی در تمام ابعاد و در حصار قوانین کارآمد و به دور از اجرای گزینشی قوانین با پژوهش خورشیدیان و همکاران (۱۳۹۷) مطالبه عدالت و رفع تبعیض و نابرابری را الزامی می‌دانند همسو است.

در میان مضمون‌های احصا شده تدابیر سرمایه‌ساز به دنبال دست یافتن شهروندان به ثبات و پایداری معیشتی و ارتقای بهره‌وری انسانی بوسیله برخورداری از آموزش‌های مهارت محور و امکان پیوند مهارت‌ها به بازار و تحقق حقوق اجتماعی مارشال است؛ چراکه تحقق این شرایط عرصه و مجال را برای ظهور سرمایه‌های بیشتر آماده می‌سازد. این اهمیت آموزش‌های مهارت‌محور با یافته عباسپور (۱۳۹۳) که به آموزش مدارس با انبوهی از محفوظات انتقاد داشته و آموزش در کشور را ناکارآمد و دارای خلا مهارتی می‌داند؛ همسو است.

ساماندهی تعاملات بین فرهنگی مضمونی است که در قالب مطالبه‌ای در سطح کلان کشور و در سطح بومی استان یزد از طرف شهروندان مطرح شده است. سیاست‌های تنش‌زا و ناکارآمد چه در سطح بین‌المللی و مسئله انرژی هسته‌ای شرایط را به گونه‌ای رقم‌زده که با معرفی چهره خشن از کشور به تضعیف مناسبات اقتصادی کشور و انزوا و عدم امنیت جامعه انجامیده است. در استان یزد عدم مدیریت ورود مهاجرین، عدم رصد و نظارت مهاجرین و سکونت آن‌ها در بافت تاریخی شهر یزد که میراثی جهانی به شمار می‌آید و بالتبع خروج بومیان از بافت سنتی، منجر به نگرانی شهروندان شده است. لازم به ذکر است که استان یزد مطابق با سرشماری سال، ۱۳۹۵ هفتمین استان کشور ایران از نظر حضور افغانستانی‌ها در بین استان‌های کشور به شمار می‌آید (مرکز آمار ایران، سرشماری ۱۳۹۵)؛ لذا شهروندان خواستار ساماندهی مناسبات بین فرهنگی چه در سطح جهانی و چه در سطح بومی هستند.

اهمیت دستیابی به توسعه پایدار در مطالبات زیست‌محیطی شهروندان یزدی نیز مشهود است؛ ایده‌ی پیشرفت جهان مادی و سیطره بر طبیعت علیرغم دستاوردهای شگرف، زندگی انسان را با مخاطرات و آسیب‌های زیست‌محیطی زیادی مواجه کرده است که متناسب با نظریه ریسک تولیدشده و بشرساخته‌گیدنز و بازاندیشی شهروندان قابل بررسی است؛ در این شرایط شهروندان با بازاندیشی آنچه در پی رشد صنایع در یزد صورت گرفته در قالب مطالبات پرتکرار مدیریت مخاطرات و تهدیدات زیست‌محیطی استان کم آب و صنعتی یزد را مطالبه کرده‌اند.

در مجموع گفته‌های شهروندان نشان از عدم تحقق حقوق مدنظر مارشال و تجربه فشارها و خشونت‌های تجربه شده از طرف ساختارها است که در فقر و ویژه‌خواری و نابرابری‌ها و سیطره ایدئولوژی بر فضای عمومی و ناکارآمدی‌های نهادها، قطبی‌سازی‌ها و ... خود را نشان داده و

شهروندان را دچار عدم اعتماد نهادی و اجتماعی، ناامیدی و دلزدگی، انفعال مدنی و جامعه را درگیر تنش‌ها و بی‌ثباتی‌ها، آسیب‌های اجتماعی و فروپاشی ارزشی و تضعیف روح جمعی کرده است و راهکار مناسب به رسمیت شناختن سوژه و عاملیت انسانی و رسیدن به پویایی اجتماعی و ساختارهای کارآمد و به روز می‌باشد.

پیشنهادات پژوهشی

بنا به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌گردد با توجه به اهمیت واکنش جوانان در برابر محرومیت‌ها و حقوق محقق نشده؛ شناسایی استراتژی و راهبرد جوانان در واکنش به مطالبات تحقق نیافته مورد بررسی قرار گیرد.

با توجه به واکنش اولیه مصاحبه شونده‌گان در امتناع از پاسخگویی و وادادگی مدنی و نفی مطالبه‌گری و اهمیت این پدیده در حیات یک جامعه، واکاوی عمیق‌تر این پدیده و علل آن جهت جلوگیری از شکاف بین مردم و حکومت حائز اهمیت به نظر می‌رسد. همچنین پیشنهاد می‌شود در تحقیقاتی به بررسی مطالبات گروه‌های حاشیه‌ای، اقلیت‌ها و تجربه زیسته آنها و راهبردها در برابر محدودیت‌ها پرداخته شود. همچنین، در پژوهش‌های آتی به پیامدهای حاصل از عدم تحقق مطالبات شهروندان به علت هزینه‌های سنگین برای جوامع مورد بررسی عمیق قرار گیرد. شناسایی عمیق و علمی موانع تحقق مطالبات شهروندان می‌تواند راهگشای تحقق توسعه و سیاستگذاری‌های کارآمد باشد. لذا تمرکز بر شناسایی این موانع می‌تواند خلا علمی موجود را پوشش دهد.

با توجه به نتایج پژوهش و نگرانی از وضعیت پذیرش مهاجر در شهر یزد، انجام آینده‌پژوهی وضعیت مهاجرت می‌تواند با ایجاد حساسیت لازم به مدیریت آسیب‌های اجتماعی و شوک فرهنگی وارد شده و مدیریت سرمایه‌ها کمک نماید.

منابع

- استراوس، انسلم و کربین، جولیت. (۱۳۹۶)، **مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای**، ترجمه ابراهیم افشار، جلد دوم، تهران: نشر نی، چاپ ششم.
- اسکندری دورباطی، زهرا. (۱۳۹۴). حق به دیوارهای شهر: مروری بر هنر شهری گرافیتی در ایران وضعیت اقتصادی و جوانان با امضای گرافیتی هنرمند مطرح کشور. **هفت شهر**، (شماره ۴۹ و ۵۰): ۲۳۸-۲۲۱.
- تواهن، احمد و زیباکلام، صادق و مولایی، یوسف (۱۴۰۱). حقوق شهروندی، بستر توسعه پایدار. **مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی**، ۱۳ (۵۱): ۱-۲۴.
- خورشیدیان، الناز و محمدنیای قرایی فاطمه و استادی، مریم. (۱۳۹۸). شناسایی نیازهای جوانان در برقراری تعاملات اجتماعی در بستر مناظر موقت شهر مشهد مبتنی بر نظریه زمینه‌ای. **فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی**. ۱۳۹۸؛ ۳۴ (۲): ۱۶۵-۱۷۴.
- دانایی‌فرد، حسن و حسن‌زاده، علیرضا و نصرالهی، سمیه. (۱۳۹۳). واکوی سازوکارهای کلیدی تقویت اعتماد عمومی به دولت: رویکرد نگاه شهروندی. **پژوهش‌های راهبردی سیاست**، ۳ (۸): ۱۰۱-۱۱۸.
- شیخ‌زاده، محمد و بنی‌اسد، رضا (۱). **تحلیل مضمون: مفاهیم، رویکردها و کاربردها**. ناشر: لوگوس
- صادقی، رسول و عباسی شوازی، محمد جلال و محمودیانی، سراج‌الدین. (۱۳۹۴). تورم جوانی جمعیت در ایران: خلأهای تحقیقاتی و الزامات سیاستی. **نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران**، ۱۰ (۱۹): ۹-۴۳.
- عباسپور، عباس (۱۳۹۳). در جستجوی شناسایی نیازهای فرهنگی نسل جوان و ارائه الگوی انطباقی. **فصلنامه روانشناسی تربیتی**. ۱۰ (۳۳): ۱۶۹-۱۹۷.
- عسکری ندوشن، عباس و شمس قهفرخی، مهتری و شمس قهفرخی، فریده (۱۳۹۸). **تحلیلی از مشخصه‌های اقتصادی- اجتماعی مرتبط با طلاق در ایران. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران**. ۸ (۲): ۱-۱۶.
- علویان، مرتضی و قاسمی، ابوالفضل و رحمانی، مریم (۱۴۰۱). موانع تحقق پارادایم حکمرانی خوب شهری در ایران. **مطالعات ساختار و کارکرد شهری**، ۹ (۳۱): ۱۹۹-۲۲۸.
- علیدوستی، ناصر (۱۳۸۸). پلیس و آموزش حقوق شهروندی، **فصلنامه مطالعات راهبردی**. ۱۲ (۲): ۴۸-۷۱.
- علی‌وردی‌نیا، اکبر و یوسفی، ندا (۱۳۹۲). تمایل به خودکشی در میان دانشجویان: آزمون تجربی نظریه فشار عمومی آگنیو. **جامعه‌شناسی کاربردی**، ۵۴ (۲): ۶۱-۷۹.
- علیدوستی، ناصر (۱۳۸۸). پلیس و آموزش حقوق شهروندی، **فصلنامه مطالعات راهبردی**. ۱۲ (۲): ۴۸-۷۱.
- عسکری ندوشن، عباس، فاطمه ترابی و مرجان صباغچی (۱۳۹۶). عوامل تعیین کننده نگرش به ازدواج و تشکیل خانواده در شهر یزد، **دو فصلنامه ایرانی مطالعات جمعیتی**، ۳ (۱): ۱۳۱-۱۶۲.

غفاری‌نسب، اسفندیار (۱۳۹۱). نقش شهروندی فعال در بهبود کیفیت زندگی شهری. **فصلنامه مطالعات شهری**. (۲): ۱۳۹-۱۶۲.

قربانی، سیدایمان و شیرینی، طهمورث (۱۴۰۰). محرومیت نسبی و ظرفیت‌سازی برای بحران اجتماعی: مطالعه موردی حوادث ۱۳۹۶. **فصلنامه پژوهش اجتماعی**، ۱۳ (۵۱): ۱-۲۳.

قنبری برزبان. (۲۰۱۵). پژوهشی درخصوص مسئله‌شناسی جوانان ایران. **مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران**، ۳ (۴): ۶۶۷-۶۹۶.

کمالپورخوب، ناصر هاشمی، سید ضیاء و نجاتی حسینی، سید محمود (۱۳۹۹). تبیین جامعه‌شناختی مواضع سیاسی تربیت دانش‌آموز به‌مثابه شهروند مطلوب در اسناد رسمی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله). **فصلنامه نوآوری‌های آموزشی**، ۱۹ (۷۳): ۵۹-۸۰.

مدنی قهقرخی، سعید (۱۳۹۶). وضعیت توسعه انسانی در ایران؛ آسیب‌پذیری و تاب‌آوری. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه.

هومن، حیدرعلی (۱۳۹۳). **راهنمای عملی پژوهش کیفی**، تهران: سمت.

Arches, J. & Fleming, J. (2006). Young people and social action: Youth participation in the United Kingdom and United States. **New directions for youth development**, 2006(111), 81-90.

Attride-Stirling, J (2001). Thematic networks: An analytic tool for Qualitative research *Qualitative Research*, 1,385-405.

Baum, H. S. (2001). Citizen participation, international encyclopedia of the social & behavioral sciences. **Oxford: Pergamon**

Braun V & Clarke V(2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. Vol 3.No 2. Pp 77-101.

Butzlaff, F. (2023). Consenting participation? How demands for citizen participation and expert-led decision-making are reconciled in local democracy. **Political Studies Review**, 21(2), 340-356.

Irehill, H. Lundmark, R. & Tafvelin, S. (2023). The well-being of young leaders: demands and resources from a lifespan perspective. **Frontiers in Psychology**, 14, 1187936.

Tsuya, N. O. (2023). Educational Attainment, First Employment, and First Marriage in Japan. **Journal of Family Issues**, 0(0).

Marshall. T. h (1964) *Citizenship and Social CLASS*, I T. H. Marshall, Class, Citizenship and Social Development: Essays by T. H. Marshall. Garland Publicin, INC.

McDonald, P. Pini, B. Bailey, J. & Price, R. (2011). Young people's aspirations for education, work, family and leisure. *Work, employment and society*, 25(1), 68-84.

Moensted, M. L. (2021). Social citizenship aspirations: An alternative line of analysis of the social reproduction of youth inequality. **Young**, 29(3), 236-255.